

איין כובשנים חכמים

אורי אבנרי

יונה אישי

את החגורה, הסתפק כמועט. לדרוש פחות ולתת יותר, ולא פעם אמר דיכרייטעם. אם כן — כך שאלתי את עצמי לעיתים קרובות — מדוע אין האיש משכנע?

הירחתי בדבר נוכחתי איכשהו בסיסמה שהופצה בשעתו נגד ריצ'רד ניקסון: האם היית קונה מכונת משומשת מאיש זה? איכשהו, בלי סיבה נראית לעין, לא עורר האיש אמון. גם כשאמר דברים שהיו בלי ספק נכונים ונכונים. עכשיו מסתבר שהתגובה האינסטנקטיבית הזאת לא היתה משוללת יסוד.

תחילה באה היריעה על כך שבעודו מורה לנו לחדול מלהציג ריישיות למדינה, הוא עצמו לא שעה לעצה. החברה שלו לקידוחי נפט התחייבה לגייס הון בחו"ל, ועל סמך התחייבות זו קיבלה זיכיון רבי-ממדים. הוא לא הצליח לגייס את ההון, ועל כן ניצל את השפעתו על אריאל שרון, וזה ניסה לכפות על חברה ממשלתית לתת לבומה את ההון הדרוש, בניגוד גמור לתנאי הוויכוח.

זה מותר? בווראי שזה מותר — כל זמן שאיך מטיף מוסר לאחרים, המנסים לקבל מן המדינה גרושים, בשעה שאתה מנסה לפרוץ את הקופה שלה.

עכשיו התפרסמה ידיעה נוספת. המטילה אור חדש על אמותי המידה המוסריות של בומה. מסתבר שהוא קיבל מאותה החברה שכר העולה פי 10 על שכרו של ח"כ, ופי 20 על שכרו של עובד נורמלי.

מותר? בווראי שמותר. זה בווראי מגיע לאדם שיש לו היכולת לפרוץ את קופת-המדינה, להשפיע על שרים ולחיות באושר ובעושר, בשעה שהוא מטיף למיליוני האזרחים להדק את החגורה ולהסתפק כמועט.

אילו היה זה קוריוז אישי וחד-פעמי, אפשר היה לפטור אותו בחי"ך. אך חוששני שמתגלה כאן תופעה לאומית. בומה שביט הוא בן-דעשירים, ילד-שמנת של הצמרת, בן המעמד העליון החדש שקם במדינת-ישראל — מעמד של עסקני-מיפלגות, מנהלי חברות ועשירים פרטיים, שעיקר כישורם הוא לשגשג עלי-חשבון הציבור. מעמד זה נוהג כולו כמו בומה: מטיף מוסר לציבור, תובע מן הכל להקריב ורובנות למען המדינה, ומעניק לעצמו הטבות מופלגות על חשבון הכלל. בומה הוא הדובר המושלם של מעמד זה.

אדם תמים שואל את עצמו מניין חוצפתם של ראשי-הציבור. איך גבול לצביעותם ולתחסרותם? האם אפשר הכושה? אך האמת היא שאין כאן חוצפה, עזות-מצח ותחסרות. בומה והבומאים כלל אינם מודעים לסתירה. כמו הנסיכים בימי המלוכה האבסולוטית, הם משוכעים ש מגיע להם, שהם שווים יותר בחסרי האל. הם אנשי-ההגולה, ואין למרוד אותם באמות-המידה החלות על בניית-מותרת רגילים כמונו.

וכל עוד אנחנו משלימים עם זה — מדוע ישנו את טעמם? לרגלי הריתבור

בדרך לסיום בלבנון עברתי בערב לרגלי הריתבור, כאשר ראיתי לפתע מראה מדהים. על הכביש הראשי בכפר-ריתבור צצה מיסערה מודרנית מפוארת, כאילו היה זה רחוב רינונגוף בתל-אביב. הגרות דלקו מאחורי וילגות, והמקום נראה מזמין ביותר. למחרת היום, בשוכי בלבנון דרומה, לא יכולתי לעמוד בפיתוי ונכנסתי.

הנראה החיצוני לא היטעה. המיסערה — מיסערת הנוקדים כפי שגיליתי — מתאימה למלון המישה כוכבים בהרצליה פיתוח, הן באדריכלות-הפנים, הן ברמת האוכל. הומתי אומצה ברוטב שזיפים ושקדים, או משהו דומה לזה. המנות היו ענקיות, השרות (כירי מלצרית יפהפיה מעפולה) אריב. המחיר סביר מאוד. איך כל זה מגיע לכפר-ריתבור, בין סגרה ועפולה? השד יודע. אומרים שהיום הוא איש מכפריקיש (וכמה אחרים בישראל יודעים שזהו מקום בחצי-המרחק, בקו האוויר, בין דבוריה ומנחמיה?)

יגאל פייקוביץ, ששינה את שמו לאלון, בווראי לא היה מכיר כיום את כפר הולדתו.

כשיא התנשאותם. המושל הצבאי הישראלי ברמאללה דומה מבחינות רבות למושל הקולוניאלי בסרט, אך בווראי חסר לו הליטוש, המוקנה בוותק של מאות בשנים. אך התוצאה היתה שווה.

שערי הגיהנום

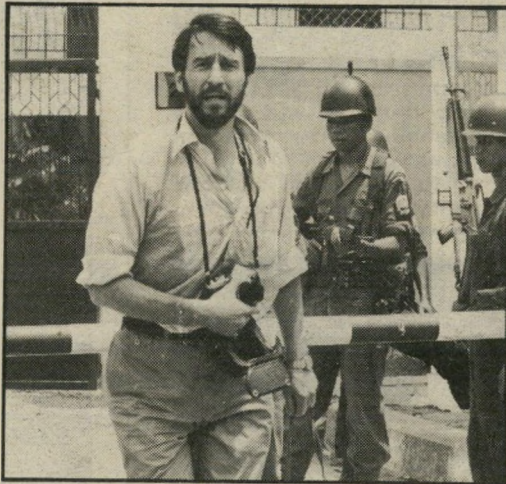
הסרט דמעות של שתיקה, הנקרא במקורו שדות ההרג, שונה לגמרי. תקופה אחרת, כיבוש אחר. קמבודיה בשנות ה-70 אינה הורו בשנות ה-20. האמריקאים אינם בריטים, ואנשי החמר-רוז' הם הדיכר מחסידיו של מהאטמה גאנדי.

זה יכול היה להיות סרט תיעודי, לולא צולם כולו מחדש. במרכז עומדת הירידות בין עיתונאי אמריקאי ועוזרו הקמבודי. אך הרמה האמיתית היא הטרגדיה של קאמבודיה, והיא קרתה במציאות.

קמבודיה היתה ארץ רגועה ושלווה. מסביב סערה המילחמה — מילחמת וייטנאם — אך קמבודיה היתה אי נייטראלי. שווייץ פעלה המחתרת הקומוניסטית (המר-רוז'), או התנועה האדומה של ארץ-חמר), בגבול המיזרחי אחוז הקומוניסטים הווייטנאמיים ברצועת-ארמה והשתמשו בה כדי להעביר את לוחמיהם מהצפון לדרום (גתיב הו צ'ימין"). אך כפנוס-פן שלט נסיך עגלגל ונחמד, נורודום סיהאנוק, ששמר על הנייטראליות בווייטנאם, דיפלומטיית רבה.

כך יכלה קמבודיה לחיות באושר (וגם בעושר יחסי) עד עצם היום הזה, לולא...

בווייטנאם הרחוקה ישבו שני ציניקאים, משוגעי-עוצמה: הנשיא ריצ'רד ניקסון ויועצו היהודי-גרמני, הנרי קיסינג'ר. הם היו שקועים במילחמה מטורפת בווייטנאם, שם מצאן את עצמם כמבוי תוהו, ולא ידעו מה לעשות. מחוסר רעיון טוב יותר החליטו לפלוש לקמבודיה, כדי לנתק את גתיב הו צ'ימין (התשתית המחבלים) וכדי לכפות על הארץ מיטער פרו-אמריקאי. איי-אפשר לחשוב על כך בלי זעם עמוק, ואכן — בסרט כולו מתנגן זעם זה, כמו מוסיקת-רקע הגוברת על הפצצות והפגזים. הפלישה האמריקאית פתחה את שערי הגיהנום, אין זוויע שלא ירדה על הארץ האומללה, הפלישה האמריקאית, שהיתה מלווה בהפצצות נוראות של חילה-האוויר הגדול ביותר בעולם.

העיתונאי ב.דמעות של שתיקה

קטלה רכבות, מהם רבים, בטעות". מיטטר-הבוכות האכזרי של הגנרלים שהדחיו את סיהאנוק גרם לתמיכת הציבור בלוחמי הישחרור, ואלה כבשו את הארץ בסערה. האמריקאים נרחו כארנבות, והשאירו לגורלם את רכבות משפטי-הפועלה. המישטר הקומוניסטי של חמר-רוז' התגלה כמיטטר-אמיים. אחרי הבוכות באו המפלגות.

כדי להגשים תיאוריות חברתיות מטורפות, ביצע חמר-רוז' מיבצע של רצח-עם. המתחרה בהצלחה בשואה הנאצית ובוועות סטאלין. כדי למגר פלוש הווייטנאמים לקמבודיה, והמילחמה נמשכת עד היום. מיליונים כבר ניספו בקמבודיה, מיליונים הפכו נכים ושיכר-אדם, אך הנרי קיסינג'ר — המיפלגת בעלת המיסקפיים — ממשיך למכור את מאמריו בהודיעת, וריצ'רד ניקסון הוא שוב אדם מכובד ומורס-מם.

איי-אפשר שלא להשוות את קמבודיה ללבנון — גם אם משתדלים להימנע מכך. יש דמיון רב בין הפלישה האמריקאית לקמבודיה השלווה ובין הפלישה הישראלית ללבנון. מנהיגים משוגעי-גדלות במישרדים ממוגרי-אוויר גזרו על עם אחי הרס וחורבן, והפכו את שדותיו לשרות-קטל. גם פה וגם שם הסתיימה הפלישה באסון, והפולשים בורחים כשונכס בין רגליהם. פה ושם הם השאירו אחריהם הרס וגופני ופולטי. פה ושם כבצעים הכוחות המקומיים מעשיית-טבח נוראים. פה ושם פלשה מדינה שכנה — וייטנאם שם וסוריה כאן — והפכה כעלת-המקום. ניקסון ובגין מתבודדים, קיסינג'ר ושרון מרעישים עולמות במצה נחושה. דרושה קיבה חזקה כדי לראות סרט זה. לדידי, זוהי חובה מוסרית.

בומה והבומאים

הסתכלתי מדי פעם בעיני בומה שביט, כאשר הטיף לי מוסר מעל המירקע, תוך הנפת אגודלי ריזו. הוא דיבר על הצורך להדק

ראיתי כיום אחד שני סרטים בהקרנה מוקדמת. שניהם ארוכים, שניהם מועמדים לכמה אוסקרים, שניהם מטפלים במצב היסטורי בארץ אסיאתית, שניהם עוסקים בירידות אישיות מיוחדת-כמינה בין גבר מערבי וגבר מיזרחי.

חוז מזה אין שום דמיון ביניהם — מלבד העובדה המיקרית לגמרי, שראיתי אותם בזה אחר זה.

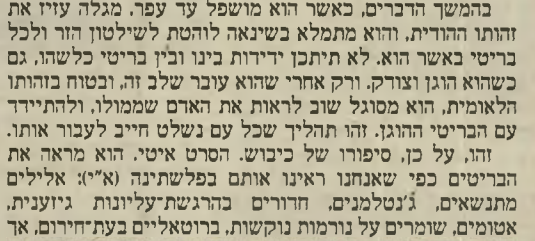
אך מיקרית כזאת מצמיחה מחשבות, והנה כמה מהן. הסרט הראשון הוא המעבר להודו. על פי סיפרו הקלאסי של אדוארד מורגן פורסטר, שתיאר את היחסים בין בריטים והודים בשנות ה-20 של מאה זו.

העלילה פשוטה למדי: צעירה בריטית מפליגה להודו כדי להיפגש עם ארוסה, בריטי צעיר שהחל עולה בסולם המימשל הקולוניאלי, ושהגיע לדרגת שופט-שלום בעיר-שדה. היא באה בלוויית אמו של הצעיר, אנגליה זקנה נהדרת. היא פוגשת את ארוסה, ונתרעת מן האישיות השתלטנית, האטומה והשמרנית המתגלית בו. מאז הפך מושל קולוניאלי, היא מואסת בחברה המתנשאת והמנותקת של השליטים הבריטיים, ופונה בסקרנות לעבר הודים המיסתוריים.

תוך הפרת כל הכללים של המימשל הקולוניאלי, היא מתרועעת עם ר"ר עזיו, הודי מוסלמי מרוכא ואכול הרגשות נחיתות, שהקירבה הבלתי-צפויה עם הצעירה הבריטית משבשת את רעתו. הם יוצאים למסע במערות מיסתוריות, קורה שם מה שקורה, האיש מואשם בניסיון לאונס, והשאר יתגלה לצופה בסרט. המוקד האמיתי של העלילה טמון ביחסים המיוחדים הנרקמים בין פילדינג, מנהל בית-הספר התיכון, האנגלי היחיד העובר את המחיצה בין שולט ונשלט, ובין ר"ר עזיו, המושפל והנרדף. מצד פילדינג זה מתחיל לזלזול מוסיים, ההופך לרחמנות ולהחלטה נחושה להיות הוגן, עד שהוא מגיע ליחס של ידידות אמיתית.

יחסו של הודי מוכרב יותר. תחילה הוא כנוע ומשפיל את עצמו. כשהוא נוכח לדעת שהבריטי המושפם מתייחס אליו בצורה אנושית הוא ממש יוצא מגדרו. אחת הסצנות התמציתיות בסרט מראה כיצד נשבר כפתור-הצווארון של הבריטי, מרוב כמיהה למצוא חן בעיניו מוריד עזיו את הכפתור של עצמו ונותן אותו לבריטי. התוצאה: בריטי אחר אומר בבו תהומי: "ראיתם את הודו? לבוש כהלכה, אבל כפתור-הצווארון חסר. כמה זה אופייני ל'לעם הזה' גורלו של הנשלט.

במשך הדברים, כאשר הוא מושפל עד עפר, מגלה עזיו את זהותו ההודית, והוא מתמלא כשנאה לודעת לשלטון הור ולכל בריטי באשר הוא. לא תיתכן ידידות בינו ובין בריטי כלשהו, גם כשהוא הוגן וצודק. ורק אחרי שהוא עובר שלב זה, ובטוח כזהותו הלאומית, הוא מסוגל שוב לראות את האדם שממולו, ולהתיידד עם הבריטי ההוגן. זהו תהליך שכל עם נשלט הייב לעבור אותו. זהו, על כן, סיפורו של כיבוש. הסרט איטי, הוא מראה את הבריטים כפי שאנחנו ראינו אותם בפלשתינה (א"י): אלילים מתנשאים, ג'נטלמנים, כהרשים כהרגשת-עליונות גיוענית, אטומים, שומרים על רחומות נוקשות, ברוטאליים בעת-חירום, אך

די"ר עזיו ב.מעבר להודו

ככל וזאת משתדלים לשמור על צלם-אנוש. כל ישראלי, כמו כל הודי, יגיד לעצמו: אם כבר היינו צריכים להיות כבושים, טוב שהכבושם היו בריטיים, ולא רוסים, אמריקאים, צרפתים (או ישראלים).

ישראלי יכול לראות בסרט הזה גם ניתוח המנטליות של הכובש — זו שהיא עכשיו גם נחלתנו. אין כובש חכם, אין כובש יפה. הכיבוש מכריח את בעליו לנהוג בטיפשות ובברוטאליות. הוא משפיל את הכובש, ואילו הכובש המושפל מתעלה בהדרגה ומזדקף.

הבריטים היו כובשים ותיקים ומנוסים. אנחנו כובשים חדשים. על הדשא הבריטי נאמר שכל אחד יכול לטפח אותו: צריכים לעשות כך וכך, ואז אחרי 500 שנה יש דשא נהדר. אנחנו כובשים צעירים וחדשים, ועל כן חסר לנו החן, שציין את הבריטים גם